

Halachos of War

Shiur# 443 | Nov 18th 2023

שולחן ערוך יורה דעה הלכות שחיטה סימן ב סעיף ה

מומר להכעיס אפילו לדבר אחד או שהוא מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא, או שהוא מומר לכל התורה, אפילו חוץ משתים אלו, דינו כעובד כוכבים.

ש"ך יורה דעה סימן ב ס"ק טז

מומר להכעיס כו'. כ' מהרש"ל פ"ק דחולין סי' ו' דאפילו בפעם אחת הוי כעובד כוכבים ועיין ס"ק כ' ומשמע דעת המחבר שהוא כעובד כוכבים ממש ושחיטתו נבילה מדינא וכן משמע בר"ן וכן בשאר אחרונים ובפרישה ס"טז והכי משמע נמי מדברי התוס' והרא"ש שכתבו מדכתיב וזבחת ואכלת ילפינן מה שאתה זובח אתה אוכל כלומר אותו שהוא בר זביחה לאפוקי עובד כוכבים ואוכל נבלות להכעיס עכ"ל משמע דמומר להכעיס מימעט מקרא כמו עובד כוכבים דלא כהב"ח שכתב דשחיטתו אינה אסורה אלא מדרבנן ואינה נבילה כו' בלא ראייה וע"ל סימן קנ"ח ס"ב דמומר להכעיס הוי אפיקורוס ובאפיקורוס כתב רמב"ם פ"ד דהרי הוא כעובד כוכבים ושחיטתו נבילה ועיין בב"ח ס"ס זה:

Rabbi Rotberg

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מאבד ממון חבירו בידיים ומוסר ומלשין סימן שפח סעיף יב

כל המוסר [צ"ל מיצר - ש"ך] הצבור ומצערן מותר למסרו ביד עובדי כוכבים אנסים להכותו ולאסרו ולקנסו אבל מפני צער יחיד אסור למסרו. הגה: (וע"ל סי' תכ"ה ס"א). מי שעוסק בזיופים וכדומה, ויש לחוש שיזיק רבים מתרין בו שלא יעשה, ואם אינו משגיח, יכולין למסרו ולומר שאין אחר מתעסק בו אלא זה לבד.

Rabbi Brody

רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה א

אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה, ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם וכו'.

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם העשין והלאוין שסילק

ויש לי ענין מצוה מסתפק עלי והוא שייראה לי שמצוה על המלך או על השופט ומי שהעם ברשותו להוציאם לצבא במלחמת רשות או מצוה להיות שואל באורים ותומים ועל פיהם יתנהג בעניינם והוא אמרו ית' (פנחס כז) ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני י"י על פיו יצאו ועל פיו יבואו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה. יצוה ביהושע שהוא המושל הראשון אשר הוא פקיד על העדה שישאל בעניינם באורים ותומים ועל פי משפטם יוציאם ויביאם וכן בכל השופטים והמלכים לדורות.

בית הבחירה למאירי מסכת סוטה דף מב עמוד א

אמר המאירי כל מלחמה שמלכי ישראל או מנהיגיהם נלחמים עם אויביהם הן מלחמת מצוה כגון מלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק ומלחמה עם כל צר הבא עליהם להשחית נחלתם וכו'.

אברבנאל פרשת שופטים פרק כ

כי תצא למלחמה וגו' עד כי תקרב אל עיר וגו'. אחר שנתן למודים בענין הנביא ובענין השופטים הראשונים ובענין ב"ד הגדול, נעתק לדבר בענין המלחמות שהוא למוד כולל למלך ולשופטים וכו'.

משנה מסכת סוטה פרק ח משנה ז

במה דברים אמורים במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו (יואל ב') חתן מחדרו וכלה מחופתה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים במלחמת מצוה אבל במלחמת חובה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה:

העמק דבר פרשת נח פרק ט פסוק ה

מיד איש אחיו. פירש הקדוש ברוך הוא אימתי האדם נענש בשעה שראוי לנהוג באחווה, משא"כ בשעת מלחמה ועת לשנוא אז עת להרוג, ואין עונש על זה כלל, כי כך נוסד העולם, וכדאי' בשבועות ל"ה מלכותא דקטלא חד משיתא לא מיענש, ואפי' מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות אף על גב שכמה מישראל יהרגו עי"ז, וע' ס' דברים כ' ח'.

העמק דבר פרשת שופטים פרק כ פסוק ח

ולא ימס וגו'. ולא הזהירו תורה כמשמעו שלא יסכן את עצמו, דאפשר איש מצוק ומר נפש מבקש המות אלא שאסור לאבד א"ע, וטוב לפניו הנפל במלחמה, ואין איסור במלחמה כמו שאין המלך מוזהר מלעשות מלחמת הרשות הגורם סכנת נפשות, אלא מלחמה שאני, וע' שבועות דל"ה במלכות דקטלא כו', ה"נ אין איסור לאדם להכניס עצמו במלחמה ולסכן עצמו, אבל ולא ימס את לבב וגו', וע' מש"כ בס' בראשית ט' ה'.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ו הלכה ז

כשצריך על עיר לתפשה, אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלש רוחותיה, ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו, שנאמר ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה מפי השמועה למדו שבכך צוהו.

הרב שלמה יוסף זיין

לשאלת הגיוס של בני הישיבות*

(למרנן ורבנן וראשי הישיבות)

כל הכבוד וכל ההערצה למרנן ורבנן, גאוני עיר הקודש, אבל הרשות ניתנת לשאול: ילמדונו רבותינו, זו מנין לכם?

זו מנין לכם, שבני תורה ותלמידי-חכמים פטורים מלהשתתף במלחמת מצווה של עזרת ישראל מיד הצר הצורר העומד עליו לכלותו ולהשמידו, חלילה? זו מנין לכם, לפרסם בצורה של הלכה פסוקה ו"דעת תורה" שבני הישיבות אין להם לא להירשם ולא להיפקד ולא להתייצב ולא כלום? וכי לא כך שנינו שבהצלת נפש - לא נפשות, אלא אפילו נפש אחת מישראל - "אין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל" (יומא, כ"ד ב'; רמב"ם, שבת פ"ב ה"ל) וחכמיהם (רמב"ם שם) "כדי להורות הלכה למעשה לרבים" (ט"ז, או"ח, שכ"ח, ושו"ע הרב שם)? וכי הבדל יש בין שבאותה שעה הוא מתבטל מתלמוד-תורה או שאינו מתבטל? ואם בהצלת נפש אחת כך, בהצלת רבבות אלפי ישראל על אחת כמה וכמה!

ואולי נבוא לחלק בין הצלה שאין בה משום חשש סכנת נפשות להמציל עצמו, לזו שיש בה משום חשש זהו אולי נעלה על דעתנו, שבכלל אין חיוב כזה להכניס עצמו בספק סכנה בשביל הצלת רבים? אם כך נאמר,

* פורסם בשנת תש"ח בחוברת מיוחדת תחת השם: "אחד הרבנים".

הרי שאלה אחרת: וכי היכן מרומז בתורה, מבחינת ההלכה, איזה הבדל שהוא בפיקוח נפש בין גדול שבגדולים לשפל שבשפלים? אם אין להשתתף בהגיוס משום חשש סכנה, הרי כל ישראל פטורים מחיוב זה, ולמה הבדלתם את בני-הישיבות לחודי בהחשבון של "מאי חזית דדמא דירך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי" (פסחים, כ"ה ב'), הרי אין שום הבדל בין דמו של גדול בתורה לדמו של עם-הארץ גמור. "אין דוחין נפש מפני נפש" (אהלות, פ"ז מ"ו) הרי נאמר אף ביחס לתינוק בן יומו! אלא שהדבר פשוט, שעד כאן לא נחלקו הפוסקים אם חייב אדם להציל את חברו במקום ספק של סכנת עצמו (ראה: כסף משנה, רוצח, פ"א ה"ד; בית יוסף, חושן משפט, סימן תכ"ו, וסמ"ע שם; שו"ת הרדב"ז, ח"ג סימן אלף נ"ב; שו"ע הרב, וד'ה, הלכות נזקי גוף ונפש; ועוד), אלא בנוגע להצלת יחיד או - נניח - אפילו רבים, אבל לא כשהדבר נוגע להצלת כלל ישראל בתורת התגוננות של מלחמת מצוה. וכי יש צורך לשנן שוב ושוב ההלכה הידועה והפסוקה (באין חולק!) ש"עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" זוהי מלחמת מצוה (רמב"ם, מלכים, פ"ה ה"א), שעליה אמרו, ש"הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה" (סוטה, מ"ד ב'; רמב"ם, מלכים, פ"ו ה"ד)? וכי היכן מצינו שתלמידי חכמים העוסקים בתורה פטורים מחובה זו? ואם יהיה "אכשור דרא" וכל ישראל יעסקו בתורה כלום עלינו להניח ח"ו לאויב לעשות בנו מה שלבו חפץ, מבלי להתקומם נגדו ומבלי להתגונן מפניו? אלא מאי, לא אכשור דרא, ויש ב"ה אנשים אחרים המוכשרים לצאת למערכת המלחמה? והרי שוב אותה השאלה: היכן מצינו מוקדם ומאוחר מבחינת החשיבות והפחיתות בנוגע להשתתפות בעזרת ישראל מיד צר?

אבל מצינו דברים מפורשים להיפך. שר צבא ד' הוכיח את יהושע במלחמת יריחו; "אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה" (מגילה, ג' א'), ופירש רש"י: "ועכשיו, שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אינכם נלחמים בלילה". דברים ברורים: "שהרי אינכם נלחמים בלילה!" הרי שבזמן שנלחמים, מבטלים תלמוד תורה, כשיש צורך בכך.

ובירושלמי (סוטה, פ"ח ה"י) אמרו: "והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי... לית רבי ובריבי", ואם בבבלי (סוטה, י' א') אמרו שאסא נענש על כך, הרי ביאר שם המהרש"א לנכון הטעם לפי שהייתה זו מלחמת רשות, שבמלחמת מצוה ודאי אף תלמידי חכמים חייבים (ראה שם במהרש"א דברים מפורשים). והערוך (ערך אנגריא, והובא על הגליון בסוטה שם) כתב לבאר מנין להם שאסא בכלל הוציא תלמידי-חכמים למלחמה, לפי שדרשו מ"אין נקי" שפירושו "אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה" וממילא "כל שכן תלמידי חכמים". ומעתה צא ולמד: אם במלחמת מצוה יוצאים חתן מחדרו וכלה מחופתה, הרי שכל-שכן-תלמידי חכמים! ובמלחמת מדין נאמר: "וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס (במדבר, לא, ו') אותם - אלו סנהדרין' (סוטה, מ"ג א').

ואף זו: כלום הצלת אחרים בלבד הוא המדובר שלפנינו? כלום אין כל אחד ואחד מאתנו, באין יוצא ובאין הבדל, עומד בפני סכנת נפשות, הוא וביתו וכל אשר לו? וכי כך היא המידה, שהעוסקים בתורה לא יהיו מחויבים להציל את עצמם, אלא יעמדו מנגד ויטילו חובת ההצלה, הצלתם הם, על אחרים? וכי כך היא המידה, או וכי זו היא דעת תורה? היכן מצינו כזאת?

התורה מגינה על העוסקים בה? אדרבה, היא הנותנת: ישתתפו בני התורה במערכה, וזכות התורה תגן עליהם ועל חברים! "אם בחקותי תלכו, יכול זה קיום המצות...הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה" (תורת כהנים שם; רש"י שם). ומה הובטח בשכר זה? "ורדפתם את אויבכם ונפלו לפניכם לחרב" אמנם "ונפלו", אבל - ו"רדפתם!" וב"תנא דבי אליהו" נאמר: "אמר הקב"ה, לא כך כתבתי בתורתך! אף על פי שאין בהם בישראל דברי תורה אלא דרך ארץ בלבד יקיים בהם בישראל הכתוב ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו, אבל אם תעשו את התורה והמצות אחד מכם ירדוף אלף ושנים מכם יניסו רבבה" (אליהו רבה, פרק י"א).

"רבנן לא צריכי נטירותא" (ב"ב, ז' ב')? רבש"ע, כלום מותר לסמוך על הנס במקום של סכנת נפשות ממש ולומד שאין רבנן צריכים שמירה? וחברון של תרפ"ט (לא תקום פעמים צרה) תוכיח, כלום לא נפלו לפני בני עולה צעירים קדושים וטהורים, כזוהר הרקיע מזהירים, מבחירי הישיבה וחכמיה? במטותא מיניכו רבנן, הקדושים ההם היו "צריכי נטירותא", או לא היו "צריכי נטירותא"? והרי הם הם אותם האויבים-הערבים שפרעו ורצחו אז והם הם אותם הפורעים ורוצחים עכשיו! ואם אמרו על "נטירותא" של בנין חומה וכיוצא, ובזמנים רגילים, במטרת שמירה מפני שונאים העלולים לבוא (ראה רש"י, ב"מ ק"ח א') מה זה ענין לזמן של סכנת נפשות ולחובה של מלחמת מצוה? הגיעו בעצמכם: הנה יצאה הוראה מ"משמר העם" להדביק את השמשות של כל החלונות בבד או נייר משוסס סכנת הפצצה. כלום יעלה על הדעת שתלמידי חכמים לא יעשו כזאת בטענה ש"רבנן לא צריכי נטירותא"? כלום היה אף מי שהוא מהעוסקים בתורה שהשתמטו ממילוי הוראה זו? ולמה עזבו תלמידי-החכמים, יחד עם שאר אחינו בני ישראל, את שכונות-הספר הנפגעות מיריות הצלפים ולא השתמשו בסגולה זו של "רבנן לא צריכי נטירותא"? וכי רק בשביל זה בלבד שבמקרים אלה אי-אפשר לסמוך על אחרים? וכי זוהי דעת התורה? ולמה אפוא להשתמש שלא בזמנה ושלא במקומה באמרה זו של "נטירותא", שכשהיא לעצמה, בזמנה הנכון ובמקומה המתאים, היא פנינה נחמדה.

מבין אני לרוחם של "נטורי קרתא" המתנגדים בכלל למדינה היהודית והסבורים שכל המלחמה היא מיותרת: עלינו להיכנע, וחסל. אבל אז שוב-אין הבדל בין בני-ישיבות ליושבי קרנות. מי שסובר כך עליו למנוע מהשתתפות בגיוס כל גבר מישראל, יהיה מי שיהיה. אבל לאשרנו, החושבים כך מתי מספר הם ונער יכתבם. כל העם בארץ ובתפוצות, באין הבדל חוגים וסוגים, מפלגות וכתות, מאשר ומקיים בהתלהבות

ובמסירות נפש את ההשתתפות במלחמת התגוננות זו שכפו עלינו. כולם מבינים היטב כי אין תקומה ח"ו לשוב בארץ ולשארית הפליטה בגולה מבלעדי מדינה עצמאית בארצנו, שתקלוט בזרועות פתוחות את אחינו השותפים דם, הנעים ונדים באדמת הגולה, הבערת מתחת לרגלם. וה' הוא יודע וישראל הוא ידע ואף כל העולם יודעים, שלא אנחנו מתקיפים ולא אנחנו רוצים במלחמה, לא אנחנו ששים לקראת קרב ולא אנחנו פנינו מועדות לשפך דם. אבל אם מתנפלים עלינו בחמת רצח, חובתנו, חובת כל העם, להציל את עצמנו ואת ימנו - גנון והציל. והרי אתם, גאונינו וגדולינו, רובכם מודים בנחיצותה ההכרחית של מלחמת מצוה זו בכלל, ולפיכך הקדימו רבים מכם בהכרזותיהם דברי ברכה ועידוד לבחורינו היקרים העומדים במערכה. ובכך אפוא עליכם לזרז אף את חכמי התורה, המוכשרים מבחינת הגיל והגוף להשתתף במערכה, לעשות כן. האחיכם יצאו למלחמה, ואתם תשבו פה?

מבחינה מעשית יש אולי חשש שהשיבות יתרוקנו בעזוב רוב התלמידים את מוסדות האולפנא, ותורה מה תהא עליה. אבל לשם כך יש להיכנס במשא ומתן עם מוסדות הגיוס על הסדרים מעשיים ידועים, ותמיד אפשר למצא את הדרך להקלות ולהגבלות. עד כמה שידוע לי, הייתה נכונות כזאת מצד אותם המוסדות. אבל להחליט באופן פסקני לבלי להשתתף כלל ועיקר, לא להירשם ולא להיפקד, ולא ולא ולא - זו מנין לכם?

רבים מבני הישיבות מקדשים את השם, עוברים במערכת המלחמה, בגיוס ובמשמר ובכל אשר יידרש. באחת ידם מדפדפים בגווילים ובאותיות של התורה והתלמוד ואחת מחזקת השלח והרמחים והמגנים והקשתות והשריונים. רוחם איתנה ומרוחם משפיעים הם על שורות הצבא על בחורי חיל המגן, רוח האמונה, רוח התורה והמצווה. כלום לא מחובתכם, מרנן ורבנן, לעודדם ולאמצם ולהשפיע על אחרים שילכו בדרכם?

דעת התורה? הנה היא, פשוטה וברורה: והזריז (בהצלת נפשות) הרי זה משובח, ואין צריך ליטול רשות מבית-דין" (יומא, פ"ד ב', וראה רמב"ם מלכים, פ"ה וד'ב)!

"כי ד' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם!"

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יג הלכה יב - יג

ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את י"י לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברך י"י חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש

מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי לשרתו ולעובדו לדעה את יי והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד ע"ה אומר יי מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי.

רש"י פרשת מטות פרק לא פסוק ד

לכל מטות ישראל - לרבות שבט לוי:

קרן אורה מסכת סוטה דף מד עמוד ב

אמר ר' יוחנן רשות דרבנן כו'. ומסקנ' הש"ס בזה לפי פי' רש"י ז"ל דבעיקר הדין הכא לא נחלקו. ואין הכל יוצאין אלא במלחמ' יהושע. אבל בשאר מלחמו' אפי' למעוטי עו"ג דלא ליתו עלייהו לא יצא החתן כו'. אלא דרבנן קרו להאי נמי רשות. ונפ"מ לעוסק במצוה. ור' יהודה קרי להאי מלחמ' מצוה ופטור מן המצו'. אבל בירושלמי (פ"ח ה"י) איכא מ"ד דמחלוקת ביניהם לרבנן מלחמת מצוה. כגון מלחמת דוד. מלחמת חובה זה מלחמת יהושע. ולרבנן אפי' במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו. ולר' יהודה מלחמת הרשות. היינו דאזלינן עלייהו. ומלחמת מצוה דאתיין אינון עלן. וס"ל לר' יהודה דבמלחמת מצוה אין הכל יוצאין, אלא במלחמת חובה דוקא. כן נראה גירסת הירושלמי. ולכ"ע איכא ג' מיני מלחמות. רשות. מצוה. וחובה. אזלינן עלייהו רשות. אתיין אינון עלן מצוה. מלחמת יהושע חובה. ואמרי רבנן דאפילו במצוה הכל יוצאין. ור' יהודה ס"ל דאין הכל יוצאין אלא במלחמת חובה.

והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' מלכים כ' דמלחמת מצוה היא מלחמת עמלק וז' עממין ולהושיע להם מצרים הבאים עליהם. ולכאורה הוא נגד מסקנא דשמעתין. דלמעוטי עו"ג דלא ליתו עלייהו הוי רשות לרבנן. ומד' הלח"מ ז"ל שם משמע דיש חילוק, כי היכי דלא ליתו עלייהו הוי רשות. אבל עזרת ישראל אם כבר באו עליהם זה ודאי מצוה היא. ומסתבר כן. אבל פשטא דשמעתין לא משמע הכי. אבל לפי דברי הירושלמי דלעיל נראה כד' הרמב"ם ז"ל, דאתיין אינון עלן הוי מלחמת מצוה לרבנן ג"כ. ובכה"ג ג"כ הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו. אלא דמהא דאמרינן לעיל גבי אסא המלך שנענש מפני שעשה אנגריא בת"ח. והשמיע אין נקי אפי' חתן מחדרו. והרי התם היה מפני אויב דאתא עלייהו, מפני בעשא מלך ישראל. ואפ"ה שלא כדין הוי. וי"ל דהתם כבר הלך בעשא ממנו ע"י מלחמת ארם. כמבואר בקראי התם. ומשמע הכא דבמלחמת מצוה הכל יוצאין, ואפי' ת"ח צריכין ליבטל מלימודן. וא"כ יש לדקדק מהא דשבע בן בכרי דאמרינן בסנהדרין (מ"ט ע"א) דעמשא דריש אכין ורקין ואשכח לרבנן דפתחי במסכתא. והא התם הוי מלחמת מצוה משונא הבא עליהם, ואפילו ת"ח צריכין לצאת. וצ"ל דעיקר מרד שבע בן בכרי היה בכבוד מלכות. וזה לאו בכלל מלחמת מצוה הוא. ועי' בד' הרע"ב ז"ל והתוסי"ט ז"ל במתניתין.

הלכות שמטה ויוכל פרק שלשה עשר

שנאמר אני חלקך ונחלתך: יג (ס) * ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אתו והבינו מדעו להבדל לעמד לפני יי' (סא) לשרתו ולעבדו לדעה את יי' (סב) והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צנארו על החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה (סג) נתקדש קדש קדשים ויהיה יי' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים (סד) ויוזבה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים. הרי דוד עליו השלום אומר (סה) יי' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי:

ברוך רחמנא דסיען

באור ההלכה

דרה אמונה

* ולא שבט לוי בלבד כו'. עין בדרך אמונה שכתבנו שנראה מדברי רבנו שאין תלמידי חכמים יוצאין למלחמה, והבאנו מגמרא דנדרים מפני מה נענש אברהם אבינו מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים והוליכן למלחמה, ושם אמרין 'ירק את חניכיו' שהוריקן בתורה פרש הר"ן בפרוש ב' שהוריקן מן התורה ועשה בהן אנגריא, ובתנחומא מטות סימן ג' אלה למטה אלה למטה יי' ב אלה חלוצי צבא ויי' ב אלה לתפלה, ובמדרש איתא (איני זכור כעת מקומו) שדוד כשהיה שולח למלחמה היה מושיב כנגדן ללמד תורה שבזכות התורה יצלו, ובמכות י' א' 'עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים' מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה, ובסנהדרין מ"ט אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה פרש רש"י אלמלא דוד שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה, אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד, ובהר הקדוש בשלח נ"ח א' לית מלה בעלמא דיתבר חיליהון דעמין עכו"ם בר בשעתא דישאל מתעסקין באורייתא דכל זמן דישאל מתעסקין באורייתא מינא אתתקף ואתבר חילא ותקפא דעכו"ם, ובשעתא דישאל לא מתעסקין באורייתא שמאלא אתתקף ואתתקף חיליהון דעכו"ם ושלטין עליהו¹⁰². ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום¹⁰³.

יג (ס) ולא שבט לוי בלבד כו'. (סא) ותלמיד חכם עוד קודם לכהן שאינו תלמיד חכם לכבדו כמו שאמרו במגלה כ"ח א': (סא) לשרתו ולעבדו ודעת את ה'. משמע דגם תלמידי חכמים אין יוצאין למלחמה⁹² כמו שבט לוי⁹³, וכן אמרו (ס) בגמרא מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתיים ועשר שנים מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים פרש הר"ן שהוליכן למלחמה, עוד (ס) אמרו מפני מה נענש אסא [שחלה ברגליו] מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר 'והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי': (סב) והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צנארו על החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם. כוננתו לפסוק (קהלת ז) 'אשר עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים': (סג) נתקדש קדש קדשים. כמו הפהנים⁹⁴ כמו שכתוב (דברי הימים א' כג) 'ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים': (סד) ויוזבה לו בעולם הזה דבר המספיק לו. (ס) אין פונת רבנו שיקח מהבריות, שהרי בפרק ג' מתלמוד תורה הלכה י' התרעם על זה הרבה⁹⁵, אלא כוננתו שיעשה השתדלות מועטת⁹⁶ והקדוש ברוך הוא ישלח ברכה במעשה ידיו⁹⁷ ויוכל להתפרנס בכל מה שצריך לו. ואמרו אצל כהנים (ס) 'נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם' זה זרעו של אהרן, מכאן אמרו רב הפהנים עשירים הם שנאמר 'ברוך ה' חילו'. וגבי תלמיד חכם (ט) אמרו נקטינן צורבא מרבנן לא מעני, ואף על גב שאנו רואים שיש תלמידי חכמים וכהנים שהם עניים ואביונים, זהו כשהקדוש ברוך הוא יודע שזה טובתם⁹⁸: (סה) ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. ופרש (ע) הרד"ק 'ה' מנת חלקי' אין לי חלק אחר זולתו כמו אלה האנשים שחלקם ומנתם הפסוק והזהב ותענוגי העולם אבל אני 'ה' מנת חלקי וכוסי'⁹⁹ פרוש גורלי, 'אתה תומיך גורלי' אתה עזרתני שבתרתי זה החלק לעצמי כמו שאמרו הבא לטהר מסיעין אותו¹⁰⁰:

תם ונשלים שבה לקל בורא עולם

ציון ההלכה

(סא) ועין ארח חיים סימן ר"א סעיף ב' ובמשנה ברוך: (ס) נדרים ל"ב א' ועין בבאור ההלכה: (ס) סוטה י' א': (סא) רדב"ז ומעשה רוקח: (ס) ספרי ברכה סימן שנ"ב: (ט) שבת קנ"א ב': (ע) תהלים ט"ז, ורש"י פרש וכוסי חשבונות¹⁰¹ שכל טובתי וחשבונתי הכל מהקדוש ברוך הוא: תם ונשלים שבה לקל בורא עולם: כגון השם ותבדל גמרותי עם הסודר וההקמתה ערב ראש חדש אדר תשנ"ו פ"ק. השם ותבדל ונבנו להגדיל תורה ודעה דירה.

